

Evropský zelený pás jako místo poznávání

Péče o přírodní a kulturní dědictví - témata pro budoucnost

1. Výchozí situace a potenciál Zeleného pásu jako místa poznávání

Mírové a demokratické soužití v Evropě a udržitelný rozvoj jsou témata, která budou určovat budoucnost žáků. **Témata "Evropa" a "Udržitelný rozvoj"** v Evropském Zeleném pásu na česko-bavorské hranici se mají stát hmatatelnými a mohou je utvářet sami žáci. Přestože je hranice s Českou republikou nejdlejší vnější hranicí Německa a hospodářské vztahy mezi oběma zeměmi jsou mimořádně úzké a strategicky důležité, je Česká republika stále ještě příliš často neznámým sousedem. Desetiletí oddělení Železnou oponou, "zamrzlým konfliktem" ve středu Evropy, způsobila, že teprve v devadesátých letech 20. století se česko-německé vztahy dostaly na nový základ a tím i více do povědomí veřejnosti.

Jako dědictví po Železné oponě se Evropou táhne v délce více než 12 500 kilometrů takzvaný "**Evropský Zelený pás**". Jako vedlejší efekt vojenských zátarasů se z bývalého hraničního pásma stalo útočiště přírody: síť biotopů jedinečné kvality v Evropě a zároveň historická kulturní krajina, která obsahuje nejen stopy po Železné oponě, ale také starší formy osídlení a využití půdy, které jinde již dávno zanikly. Evropský Zelený pás je zároveň symbolem snahy o vzájemné sladění současných konkurujících si požadavků na jeho využívání a snahy o vytvoření rozvojových perspektiv z šetrného cestovního ruchu a udržitelného využívání zdrojů. Narativ "Zeleného pásu" interpretuje příhraniční oblast způsobem, který spíše spojuje, než rozděluje.

Cesta do bývalého uzavřeného pásma je jako **cesta do jiného světa** - místo osídlení a infrastruktury návštěvník vnímá vítr a počasí, roční období a volně se rozvíjející vegetaci. Při bližším pohledu se vynořují stopy: staré cesty, zbytky zdí, ovocné stromy v bývalých zahradách, ruiny kostelů. Zchátralé kasárny pohraniční stráže leží v blízkosti rozhleden, které si postavili odsunutí obyvatelé a vysídlenci, aby neztratili z dohledu svou starou vlast. Neustálý přísun dat z internetu a mobilních telefonů se rychle zastaví a člověk se musí spolehnout na vlastní vnímání tady a teď. Během studené války byly zničeny desítky vesnic, lidé byli násilím donuceni k útěku nebo jim v tom bylo později zabráněno - když se podíváte pozorně, objevíte stopy. Na některých místech se umělci snaží místa a jejich historii interpretovat, mladé firmy vyrábějí na bázi toho, co v regionu najdou, turistická infrastruktura je navržena tak, aby vedla návštěvníky. Hranice má vliv na životní prostředí. Svět Zeleného pásu se výrazně liší od životního prostředí většiny dětí a mladých lidí - tato zkušenost poznání neznámého, cesta z důvěrně známého každodenního života do jiného světa, společné zkoumání tohoto jiného světa jsou zásadní zážitky, které má projekt "Místo poznávání Evropský zelený pás" zprostředkovat. Tímto způsobem projekt významně přispívá k naplňování nejvyšších výchovných cílů stanovených bavorskou ústavou, jako jsou demokracie, mezinárodní smíření, úcta k lidské důstojnosti a smysl pro odpovědnost za přírodu a životní prostředí.

Přestože je oblast Zeleného pásu na česko-bavorské hranici ideálním místem pro mezioborové učení se všemi smysly, dosud zde probíhaly pouze místní programy s poměrně úzkým tematickým zaměřením a omezeným dosahem. Níže popsané opatření má přispět k rozvoji **Zeleného pásu Česko-Bavorsko jakožto místa pro interdisciplinární vzdělávání a k vytvoření inovativního programu pro učitele a žáky, který bude možné dlouhodobě využívat.**

2. Žadatel: Bavaria Bohemia e.V./Centrum Bavaria Bohemia

Centrum Bavaria Bohemia (CeBB) funguje od roku 2006 jako centrum pro setkávání, informace a navazování kontaktů v rámci česko-bavorské kulturní spolupráce. Centrum Bavaria Bohemia provozuje nezišková organizace **Bavaria Bohemia e.V.**, jejímž cílem je podporovat mezinárodní porozumění a podněcovat kulturní výměnu mezi Českem a Bavorskem. Kromě setkávání a kulturních akcí v budově CeBB jsou ve spolupráci s českými a německými partnery pravidelně pořádány akce i na dalších místech česko-bavorského pohraničí. Blízká hranice / bývalá Železná opona, historie soužití a konfliktů, historická kulturní krajina a památná místa jsou od roku 2019 tematizovány pod názvem "Zelený pás" v různých formátech přeshraniční kulturní a vzdělávací práce.

Výměnné programy pro školy jsou součástí pravidelné nabídky CeBB, i když vzhledem k omezeným kapacitám je prostor pro jejich rozšíření. V bývalém obecním pivovaru v městečku Schönsee - jen několik kilometrů od hranic - se nacházejí prostory pro pořádání akcí, které jsou využívány pro různá přeshraniční témata a mohou být v budoucnu využity také pro vzdělávací akce pro učitele a akce pro žáky. Kromě toho jsou ve spolupráci s partnery plánovány akce i na dalších českých a bavorských místech podél hranice. Výsledky tohoto projektu mají v budoucnu rozšířit informační základnu pro poradenskou činnost a nabídku CeBB pro školy.

3. Popis obsahu projektu - obsah a cíle, cílová skupina

Česko-bavorská hranice je jednou z nejstarších a nejstabilnějších v Evropě. Po většinu své historie byla propustnou hranicí, přes kterou lidé cestovali, přepravovali zboží, vyměňovali si myšlenky a znalosti, pěstovali osobní vztahy, ale také se dostávali do konfliktů. Rozsah historických vazeb ilustruje příklad svatého Jana Nepomuckého, jehož kult se z českých zemí rozšířil po celé habsburské monarchii, který je považován za jednoho z patronů Bavorska a jako patron jezuitů se rozšířil do celého světa.

Fáze Železné opony, která po čtyři desetiletí hermeticky uzavírala hranice, byla historickou anomálií, která má vliv dodnes. Proces evropského sjednocování nelze pochopit bez **dějin konce 19. a 20. století** - ne bez šíření národního uvědomění, stupňujících se národnostních konfliktů, světových válek, vzniku nových národních států, národního socialismu, holocaustu, rozdělení Evropy na Západ a Východ, socialismu a komunismu, nuceného přesídlování a hospodářských otřesů, ale také ne bez odporu proti totalitním systémům, procesu evropského sjednocování, revolucí ve středo-východní Evropě, pádu Železné opony a rozšíření EU a NATO na východ. Tento vývoj je patrný zejména na hranicích. Oblasti s podobnými přírodními podmínkami vykazují pod vlivem různých politických, sociálních a kulturních konstelací divergentní vývoje. Srovnání otevírá pohled na dosah historických rozhodnutí o dalším směřování. Důsledky totalitních systémů a - v protikladu k tomu - důsledky demokratických systémů a procesu evropského sjednocování lze odvodit z pamětních míst v Zeleném pásu **jako ve skanzenu proti totalitě a ve prospěch demokracie.**

Historické **vnímání hranice a pohraničí v podobě narativů** má bezprostřední vliv na to, jak se s hranicí zachází. Příkladem historických narativů o hranicích jsou narativy o pohraničním lese, valu "Ostmark", Sudetech nebo ochranné zdi míru a socialismu. Současný narativ "**Evropského Zeleného pásu**" vnímá nepřístupné území podél bývalé Železné opony jako únikové místo pro zachování přírody a historické kulturní krajiny (sít biotopů), jako oblast pro setkávání a společné vzpomínání a učení, jako klidovou

zónu pro ty, kdo hledají rekreaci, a jako region s rozvojovým potenciálem. Zatímco "Zelený pás" v oblasti německo-německé hranice je jako koncept ochrany a využití bývalého hraničního pásma uznáván již dobrá tři desetiletí, na česko-bavorské hranici byla iniciativa s podobnými cíli zahájena teprve před několika lety. Rozhodnutí vlády ze dne 4. dubna 2017 položilo základní kámen k přijetí koncepce pro česko-bavorskou hranici. V názvu plánovaného opatření se proto používá termín "Zelený pás", který je však zároveň kriticky zkoumán jako narativ.

Zelený pás jako útočiště přírody a historická kulturní krajina, která obsahuje stopy lidského života a hospodářské činnosti, jež jinde již dávno zanikly, je ideálním místem **poznávání témat budoucnosti a životního prostředí**, jako jsou proměny krajiny, důsledky klimatických změn a adaptační strategie nebo konflikty využití mezi ochranou životního prostředí, cestovním ruchem a výrobou energie.

Na hranici se jasně projevují rozdíly a podobnosti v politických strategiích, ekonomických strukturách a společenském vývoji současnosti. Život v pohraničí ovlivňují rozdíly v kupní síle a mzdách, vztahy při dojíždění, spolupráce a osobní setkávání, migrace a demografický vývoj. Pozorování každodenního života, analýza rozhovorů nebo zpráv z médií nabízí příležitosti k **deduktivnímu zkoumání geografických a sociálně-politických témat**. Srovnávací přístupy posilují vnímání různých pohledů a přístupů a schopnost žáků měnit perspektivy. Setkávání mezi Čechy a Němci podporuje povědomí o nutnosti vyjednávacích procesů a kompromisů pro společný život v Evropě.

Součástí projektu jsou **balíčky exkurzí** na různě zaměřená témata. Témata zaměření jsou definována v rámci projektu ve spolupráci s Bavorským ministerstvem školství a kultury (StMUK) a na pozadí učebních osnov. Obsah a formy budou sladěny s učebními osnovami v předmětech **dějepis, zeměpis, politika a společnost (resp. občanská nauka)**. Program přispívá k **výchově k hodnotám**, zejména se zaměřením na zastřešující témata "Evropa" a „udržitelnost“.

Exkurze se konají na různých místech v českém a bavorském příhraničí. Pod heslem "**Cesta do jiného světa**" žáci zažívají a objevují krajinu Zeleného pásu jako klidovou zónu pro lidi a přírodu, jako krajinu vzpomínek a jako místo s potenciálem rozvoje. Trávení času v přírodě, vlivy počasí, poznávání věcí pomocí artefaktů a zkušenost komunity podporují formy učení známé ze školy a podporují rozvoj osobních a sociálních dovedností. V krajině Zeleného pásu jsou žáci opakovaně konfrontováni s úkoly a otázkami, které samostatně analyzují a hledají jejich řešení. Učení a objevování v dosud neznámé učební lokalitě, spolupráce s ostatními žáky a vypracovávání a prezentace řešení podporuje rozvoj mezipředmětových dovedností. Na konci programu jsou kladeny otázky zaměřené na budoucnost: Jakou budoucnost chceme? Co můžeme udělat, abychom ovlivnili budoucí vývoj? Ve formátech workshopů žáci rozvíjejí příležitosti k vlastní aktivitě. Digitální učební a výukové materiály pro sekvenční výuku umožňují přípravu a následnou práci během vyučovacích hodin.

V rámci projektu budou realizovány následující balíčky úkolů:

Posouzení potřeb

- Vyhodnocení učebních plánů (propojení učebních osnov, základních kompetencí a předmětových učebních plánů s tématy, místy a formami výuky v příhraničním regionu).
- Společné plánování se StMUK, Centrem péče o odkazy minulosti (Zentrum für Erinnerungskultur) a dalšími blízkými partnery v rámci zahajovací akce v České republice.

- Konzultace mj. s odděleními MB, učiteli (vyučujícími předmětů a vedoucími školních partnerství), dalšími organizacemi (např. Tandem).

Publikace (analogové / digitální): Příručka s klíčovými tématy, související informace, zájezdy, balíčky.

- Část 1 (analogová / částečně digitální kvůli možnosti aktualizace): Hlavní témata z oblasti dějepisu, zeměpisu, politiky a společnosti (případně sociální pedagogiky) s podkladovými informacemi o historických, zeměpisných, socioekonomických souvislostech; vlivy v příhraničí; prezentace míst, osobností, text, obrazové, mapové podklady, otázky;
- Část 2: Exkurze / balíčky - digitální, z důvodu aktualizovatelnosti; vodítko: minimálně 1 exkurze na jedno tematické zaměření; minimálně 1 jednodenní program, minimálně 1 pětidenní program (projektový týden);
- Učební materiály pro postupné učení v rámci přípravy a následné výuky (prostřednictvím digitální platformy).
- Informační letáky pro školy, učitele, žáky, rodiče.

Formáty dialogů o česko-německých tématech a evropských tématech hranic

- Pozvání významných řečníků (např. z oblasti literatury, historie, filozofie, politiky atd.)
- Nahrávání videomateriálu, střih (např. jako materiál pro příručku a digitální platformu).
- Veřejné akce by měly být využity také pro práci s médii, zviditelnění projektu

Shromažďování výukových a učebních materiálů

- Věcný: artefakty, archiválie, knihy
- Digitální: platforma založená na bbkult.net, ale lze ji používat i offline (viz "Příručka")

Korporátní design a informační materiály

- Designové šablony pro příručku, materiály, prezentace, webové stránky, aplikace, informační leták atd.
- Vytvoření dvojjazyčných informačních materiálů o nabídkách pro cílovou skupinu školy / učitelé / žáci a žáci / rodiče

Pilotování zájezdů / balíčků

- V rámci **vzdělávacích programů pro učitele**, např. s učiteli D / ČJ, učiteli-stážisty (témata vycházející z "Příručky", praktické provádění školních setkání, právní otázky)
- V rámci **akcí setkávání s dětmi, mládeží, žáky**
- Evaluační workshop s kooperačními partnery, v případě potřeby úprava zájezdů/balíčků.

Spolupráce s médii, veřejná prezentace

- Průběžná spolupráce s médii v České republice a Německu s cílem vyvolat pozornost a zájem o témata česko-německé spolupráce a Evropského Zeleného pásu.
- Na závěr projektu proběhne veřejná prezentace, zejména vytvořených materiálů.

4. Střednědobé a dlouhodobé cíle projektu

Cílovými skupinami projektu jsou na jedné straně učitelé a na druhé straně žáci a mladí lidé od 7. ročníku z různých typů škol v Bavorsku a České republice. Přitom jsou výslovně osloveny školy v celé zemi.

Projekt je koncipován jako opatření k vytvoření základů pro nabídky vzdělávacích programů, které lze využít v dlouhodobějším horizontu. **Dlouhodobé cíle programu** proto částečně přesahují dobu trvání projektu.

- Položení základů pro dlouhodobě využitelný program pro žáky, který jim umožní získat mezipředmětové dovednosti založené na prožitku a objevování všemi smysly,
- Položení základů pro dlouhodobé vzdělávací programy pro učitele na téma "Evropa", "Udržitelnost" a „Česko-německé vztahy“,
- Využití potenciálu evropského Zeleného pásu pro vzdělávací programy a zlepšení image dlouhodobě znevýhodněných příhraničních regionů,
- Výchova k evropským, demokratickým a na udržitelnost orientovaným hodnotám na školách v Bavorsku a v České republice,
- Poskytnout dětem a mladým lidem možnost objevovat jedinečnou přírodní a kulturní krajinu Zeleného pásu a prožívat ji všemi smysly,
- Podporovat kreativitu při řešení nových výzev, sociálních otázek a neznámých komunikačních situací (např. dvojjazyčnost).
- Probudit zájem o sousední zemi, její jazyk, kulturu a společnost u učitelů a žáků z celého Bavorska a České republiky a využít společnou historii - projevující se v krajině Zeleného pásu - jako základ pro dialog.